

partii naleraq

Nuuk, Oktobarip 24-t 2017.

UKA 2017/14

2017-imi Nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsineq pillugu nassuiaat.

(Namminiilivinnermut, Nunanut Allanut Nunalerinermullu Naalakkersuisoq)

Qanoq nunanut allanut politikki inuiaat kalaallit ulluinnaanut attuumassuteqarpa? Taama aperaluta partii naleqqamiit allatukanneq una qulequtaq soqutiginaateqarluinnartoq oqaaseqarfigalugu aallartikkusupparput.

Nunarsuarmioqataaneq ammariartuinnarpoq, ilaatigut attaveqaqatigiinneq nutaaliaaneq iluaqutigalugu, taamaattorli avaqunneqarsinnaanngittumik massakkut nunanut allanut politikkeqarneq, maani nunatsinniuppat nunaluunniit allaangaluarpat nunanut allanut niueqateqarnermut attuumalluinnartunngornikuuvoq, imaluunniit oqaatigilluaannarlugu taakku marluk avissaartinneqarsinnaajunnaarnikuupput. Taamaattumik ulluinnatsinni, allaat nunanut allanut sanilliulluta nunatta nunarsuarmi inissisimanera pequtigalugu annerusumilluunniit, pinngitsoorsinnaanngittutut inissisimalernikuuvoq. Allaqussinnaanngitsumillu tamanna pissutigalugu nunanut allanut politikki niueqateqarnerlu kinguarsarnagu namminerisatsinnik ingerlannissaa pingaarnerusinnaanngilaq.

Tassanili aamma uagut tungitsinniit eqqaasitsissutigiugarput eqqaasitsissutigeqqillarput, tassalu nuna Angola pisuussutinik uumaatsunik nunarsuarmi pisuujunerpaat ilaanniittoq, innuttai nunarsuarmi piitsuunerpaat ilagingamikkut niueqatigiinnermi iluatsinngittumik isumaqatigiissusiorsimanagerup kingunerisaanik. Angola Afrikamiippoq Afrikamilu pisuussuteqarfissuarmi maluginiagassaraarput nunat pissaanillit qanoq pissusilersornerat, assersuutigalugu Kina maluginiagassaavoq, soorlu aamma piginneqatigiiffissuit angisuut, assersuutigineqarsinnaapput Nestlé aamma Glencore Plc, arlallit pissusilersornerat, nunasiaateqariaatsimut nutaamut (neo-colonialismemut) sanilliunneqarsinnaalluarmata. Nunani allani misilittagapiluit malinnaavigissallugit Naalagaaffinngoriartornitsinni pingaarutilipilussuuvoq.

Nalunaarusiaq “Grønlandskortet”

Januaarip sisamaani ukioq 2014 taamani Danskit nunanut allanut Ministeria Martin Lidegaard oqaluttuarisaanermi siullerpaagunartumik mikrofonti ammasoq TV-Aviisikkut nassuerutigaa

partii naleraq

Danmarki sinnerlugu nunarput “Naalagaaffeqatiginera” pissutigerpiarlugu USA-p Precidentiata illorsuarnut aammalu Kina Precidentiata illorsuarnut iserniarneq ajornannginnerulersittaraa taamaattumillu nunarput Danmarkimut pingaaruteqarluinnaqqinnaartuusooq nunanut politikkeqarnerminni. 2014 sioqqullugu Danmarkip sorsunnersuup kingulliup kingorna isertortumik USA-mut iliuuserisartagaata tamanna aamma uppersarisereernikuuaa. 2014-p kingorna nunanut allanut immikkut aallartitaq Peter Taksoe-Larsen nalunaarusiortinneqarpoq ukiuni tulliuuttuni arlalinni Danmarkip nunanut allanut politikissaa pillugu, tassani aamma taama toqqaannarnerusinnaangaluartumik oqariartortoqarpoq. Kingullertullu aamma una nalunaarusiaq Danmarkimi illersornissamut ilisimatusarfiup saqqummersippaa “Grønlandskortimik” taallugu. Tamakku tamarmik uppersarisippaat qanoq nunatta Danmarkimut qitiulluinnartumik inissisimanera nunanut allanut, minnerunngitsumillu nunanut pissaanilissuarnut attaveqarnermini. Tamakku ukiorpassuarni ilisimariikkangut soorunami nammineerlutik nassuerutigisalermatigit iluarpoq, tassanimi aamma ersersinneqarami Danmarkimut nunarput annertuupilussuarmik naleqarnera. Danmarkip pissaanilissuarnut iluaqutsiulluta atuinera tamaanga killeqartariaqalerpoq, nammineerlutalu iluaqutigilertariaqarparput allanut neqitaaginnarunnaarluta. Killiffiullu taamaannera pissutigerpiarlugu ilimagereersinnaavarput Danmarkip akisussaaffik suna tamaat atorlugu “tigumminiarsarissangaa” taamaattumillu ilimagisinnaavarput aatsaat tamanna pisinnaasooq nunarput Naalagaaffinngorpat, tassaniipporlu naalagaaffinngornissatta pingaaruteqarluinnartuussusia, aatsaammi iluaqutissartai aningaasatigit nalileruminaattupilussuit annertugunangaarmata tassani uagutsinnut malunniuttussaassammata.

Tunngaviusumik Inatsisissaq

Tunngaviusumik inatsisissatta isumalioqatigiissitaa kiisami ukioq manna sulilluni aallartipooq, ukiunilu tulliuuttuni inatsisissap missigersuutaa isikkuneriarpat inuiaqatigiinnut ataatsimiisitsinermi peqataatitsinikkut ilusilersueqatigiinneq aallartittussanngorluni. Uani immikkut taavara qulaani ujjartorneqartut tunngaviusumik inatsisitta atuutilerneratigit nunanut allanut politikki nammineerluta akisussaaffigilertussaagatsigu, nuna alla sinnerluta pingaartumillu nammineqqinnaaq soqutigisatik tunngavigilluinnarlugit ingerlatsisimanerat kiisami tassuuna kipisinneqartussanngorluni. Taamaattumik tunngaviusumik inatsisissarput kiffaangissuseqarnermuinnaanngitsoq matuersaataavoq, pingaaruteqarluinnartumilli aamma nunatta inissisimanerata namminerisatsinnik iluaqutigilernissaanut.

partii naleraq

Pituffik/Camp Century sakkutooqarfiusimasullu

Sorsunnersuup kingulliup nalaani nunatta nunarsuarmi pingaaruteqarluinnartuunera siullermeertumik timitalerlugu takutinneqarpoq, taamani ilagiit sinnerlugit USA nunatsinni sakkutooqarfinnik pilersitsimmat, aammalu nazistit tunumi iluatsinngittumik pilersitserialuarmata. Ukiullu taakku kingorna pissutsit allanngoriartorsimapput sakkutooqarfiit ikilerujussuarsimapput, Pituffillu kiserngorunnikuulluni. Taamanimiillu aamma Pituffiup sakkutooqarfittut pingaaruteqassusia annikinnerulinngilluinnarluni allanngorujussuarnikuulluni. Soorlu Irakimi sorsunnerup siulliup nalaani ilagiit sakkutuut naalagaanerpaat Petraeus tusagassiortunik katersortitsinermi aperineqarami, taamani sorsunnermi Danmarkip peqataatitsinermi suna pingaarnerpaanersoq, timmisartut sorsuutit, sakkutuullu taanngilluinnarlugit Pituffimmi atortorissaarutit pingaarnerpaarpatut akunnattuunngiivilluni taanikuugamigit. Taamaattumik illersornissami USA-mut Pituffiup pingaaruteqarluinnartuunera allaqqussinnaanngilaq sulii. Tamakkualu pissutigalugit nunatsinni arlaannaatigulluunniit sakkutooqarfeqartitsisoqarnerata iluaqutaassuseqannginnera kipiluttunartumik akuersarneqarsinnaanngittumillu inissimalernikuuvoq, nalilersortariaqalingarput. Tamanna aamma naapertuuppoq siorna ukiakkut qulequtaq pillugu Hans Enoksen aamma Sara Olsvig siunnersuutaata akuerineqarneratigut.

Camp Century – nunarsuarmi imissaaleqartuinnarnerup kingunerisaanik annertusiartuinnartumik sermersuatta pisuussutaanera ersarissartuinnarpoq, soorlu Naalagaaffiit Peqatigiit imissaaleqineq pillugu nalunaarusiaanni inerniliisoqartoq ukioq 2025-mi nunarsuatsinni massakkoqqissaanerani inuiat 1,8 miliartit imermik imeriaannarmik pisariaqartitsivissunngortussaasut. Tamannalu pissutigalugu sermersuatta minguitsuunissaa pingaarnerusinnaanngilaq. Camp Centuryllu toqunarluinnartunik mingoqarnera pissutigalugu kinguarsarneqanngittumik minguujarneqartariaqarluni, qujanartumillu Naalagaaffiit Peqatigiit immikkut aallartitaata qanittukkut maaniinnermini tamanna aamma naqissuserpaa.

Nunatsinni akuersaaginnartuussanngilagut. Nunarput ukiuni untritilikkaani arlaqartuni iluaqutaalluni atorneqarnikuuvoq uagut iluaqutiginnisatsinnik, uagullu akuersaaginnartuunnarniarutta piunasaqarnatalu pissutsit aqqinnaviannngillat. Taamaattumik nipi ataaseq atorlugu paatsoorneqarsinnaanngittumik piunasaqartariaqalerpugut tamakku kinguarsaqqinnagit salinneqartariaqartut, soorlu aamma nunatta nuna allanik atorneqarnera uagutsinnut aamma iluaqutaalertariaqarneranik piunasaqalernissarput.

partii naleraq

EU aamma Brexit

Ukiorpasuanngulertuni pitsavimmik EU suleqatigaarput misilittagaqarfigillualernikuullugulu. Nunatta EU-llu akornanni isumaqatigiissut illuatungeriit pissarsiaqarfigilluartagaannik tunngaveqarpoq, partii naleqqamiillu isumaqarluinnarpugut EU-mi suleqateqarnerput nunanut allanut suleqateqarnitsinnik minnerpaaffeqaqatigiittariaqartoq. EU annertusaanissamik kissaateqarpoq isumaqarpugullu tamanna tusaallugu iliuuseqaqatigiinnissamik tunngavissaqartugut, aamma Naalagaaffinngoriartoraarnitta aqqani. Tuluit Nunaat ukiuni taakkunani EU iluani suleqatiginikuullugu anisussanngorpoq, tassanilu Tuluit Nunaat annertuumik aamma aalisagartaatitsinnik niueqatigingatsigu nutaamik isumaqatigiissusiorfigisariaqalertussaavarput. Tassanilu Naalackersuisut ersarissumik kaammattussuagut isumaqatigiissutissap nunatsinnut annaasaqarfiunnginnissaa qulakkeerniassagaat, minnerpaafissaatut.

Qaavatigut EU-mut tunisartakkatta annertusarnissaat aamma taarsiutitut suliniutigisinnaavarput, tassami 2010-miilli iliuuseqaqatigiinnissamik isumaqatigiissutit arlaleriaq nutartertareerpagut, tassani EU ersarissumik oqariartuuteqarnikuuvoq pingaartillugu win/win situation tassalu pissarsiaqaqatigiilluarnissap anguneqarnissaa maligassiuilluni tunngavilernikuaa, immaqa kisiartaalluni, taannalu isiginngitsuusaarneqarsinnaajunnaarpoq.

Amerika nunatarsua

Nunatta sanileraa amerikkap nunavittaa. Tamannalu aamma nunatsinni annertuumik sunniuteqarpoq, oqaluttuarisaanerinnakkuunngittoq aammalu nunatta inissisimanagera tunngavigalugu sorsuuartigut sunniuteqarpoq. Upernaaq silaannartatta akisussaaffiata tiginissaa aalajangiupparput, nunattalu nunarsuarmi inissisimanagera kingunerivaa silaannakkut angallannerup amerikkap nunavittaanut nunavittaanillu kangimut nunatta silaannartaa qulaattariaqartarpaat. Tamanna annertuumik sorsuuartigut kinguneqartussaavoq, aammali tamanna geopolitikkimik sunniutai puiussanngilluarnarpagut, tamannami ilaatigut nunaaranngup Danmarkip pissaaneqartuunermi 50-eriaammik angissuseqaleriataarneranik, soorlu sapaatip akunnera kingulleq tamanna aamma Danmarkip radioani eqqartorneqartoq. USA-p allaqussinnaanngittumik nunatta nunarsuarmi inissisimanagera pisariaqartippaa uagut pisariaqartitsinitsinniik annertunerusumik. Tamakkulu tamaasa tunngavigalugit silatusaarluta uagutsinnut iluaqutaasumik aqqissuuteqqinnissaa aqqutissiuutissallugu piffissanngorpoq.

partii naleraq

Immitsinnut aperisa – qanoq tamanna aningaasanngorlugu naleqarpa? Nunarsuarmioqatigiit soqutiginninnerata ersersippaa nunarput nalitoorujussuusooq, Danmarkilluunniit tigungminniarsarinerinnaata tamanna ersersereepaa, taamaattumik nammineq naleqassuserput ilisimaaralugu alloriaqqittariaqalerpugut.

Nunat avannarliit/Nunat avannarliit killiit

Annertunerusumik kulturikkut ungasikkaluarlugit oqaluttuarisaanerup nunasiaasimanerullu kingunerisaanik naggueqatitsinnut sutigut tamatigut qaninnerpaangaluarluta, killormut kangimut nunat avannarliit nunallu avannarliit killiit siunnersuisooqatigiit aqputigalugit annertuumik suleqatigaangut. Immaqa aperisinnaangaluarpugut nunatut inuiattut sugguunartaatigut iluaqutigaangut? Kulturikkummi immitsinnut ungasittorujussuuvugut taakkuli imminnut annertuumik oqaatsitigut kulturikkullu assigiiffeqarlutik.

Nunarsuup sinnera

Manna tikillugu EU kisimiilluni win/win situation (imatut kalaallisuunngortinneqarsinnaasoq – nunat akornanni pissarsiaqatigiilluarluni suleqatigiinneq) tunngavigalugu suleqatigiinnissaq taanikuuaa, tamannalu minnerpaaffiliullugu nunat allat suleqatigisinnaassuagut, pingaarnerpaatulli nunatut, inuiattut eqqaamasariaqarparput uagut suleqatigiinneq, niueqatigiinneq sunaluunniit annertunerpaamik iluaqutigisussaagatsigu.

Naggueqatigut

Siuligut nunatsinnut tummaqqaarmatali ukiut 5000 missat matuma sioqqullugu naggueqatigut ingiaqatigisarnikuugatsigit soorunami kulturikkut oqaatsitigullu qanittuaraavagut. Taamaattorli oqaluttuarisaanermi attavigiinnerput nunanik allamiunik akornuserneqarluni manna tikillugu ajornakusoortinneqarsimavoq, killormuuanillu kangimut sammisorujussuarmik attaveqalernermik kinguneqarnikuulluni. Uagut tungitsinniik assiliaq taanna allannngortikkusupparput, naggueqatigut attavigineruleqqittariaqarpagut, nalliuttorsiornerinnaangittoq aammali ulluinnarni. Kangimut sammisumik ajornanngeqataanik, minnerpaamik.

Arctic Circle, allallu issittoq pillugu isumasioqatigiinnerpassuit issittup kujataani pisartut uagut isittormiuusugut qaaqusaaffigisarpagut, inuttaalu pivallaarnagit, silaannaap kissatsikkiartorerita kingunerisaanik sermip aakkiartortnera aamma nannunut uumasunullu tamassumap sunniutai.

partii naleraq

Qungujunnalaartumik uagut issittormiuusugut annertunerusumik eqqaaneqarneq ajorpugut qilaatersulaarnermik takutitsiniangikkutta sakkortusalaarlugulu assiliatut kusassaaitut avammut atorpeqarniangikkutta. Partii Naleqqamilu isumaqarpugut piffissanngortoq naggueqatigut peqatigalugit issittoq pillugu uagut nammineq aqqissukkatsinnik uagut nammineq qulequtserfigisatsinnik peqalertariaqartugut issittormioqatigut peqatigalugit nunat pissaanilissuit qaaqqullugit aalajangersaaqatigalugit tamattaalluta, uagut naggueqatigiit AAMMA iluaqutigisinnaasatsinnik. Tamannalu tunngavigalugu Naalakkersuisut inatsisartullumi aqqutigalugit kaammattorusuppugut ataatsimeersuarnermik, naggueqatigut issittormioqatigut peqatigalugit taamaattumik pilersitsiniaqqullugit.

Kalaallit Nunaat nunarsuarmi eqikkarlugu

“Naalagaaffeqatigiinneq” oqaaseq taanna danskinik pingaartinneqartaqaaq erseqqissaatiginiaraangamikku uagutsinnut. Eqqaamassarput 1953-mi pisut USA-mi Harvard Universitymi Inatsisilerituumik Gudmundur Alfredssonimik Ph.D.-ngussutaanikuummata Naalagaaffiit Peqatigiit toqqorsiviani paasissutissat toqqammavigalugit. Tamanna pissutsinik piviusunik ilisimatuussutsikkut uppernarsaat assinganik illuatungilernikuunngimmat pissutsit piviusut taamassimassapput. Taamaattumik oqartariaqarpugut eqqunngittoq tunngavigalugu uppertitaasimalluta. Iluatsilluguli tungitsinniit eqqaalarput, Danmarki allami aamma naalagaaffeqatiginniikkami ulluinnarni EU-mik taaneqartartumik. Tassani Danmarki nunat minnerpaat ilagingaluarlugu pitsassuarmik siuttuuneq nunat akornanni tulleriiarluni ingerlanneqartarpoq, taamaattumik oqartoqartarneratuut naligiilluta ”Naalagaaffeqatigiissimasuugutta” soq uagut Savalimmiut Danmarki nunarpullu taamaangila? Taamaattumik pimorunneqarsinnaangilaq ataasiinnaap iluaqutissatut atonerluttuarmagu, sukkulluunniillu tamanna naapertuuffeqanngilaq, killormut taamannak nunaginngisamik allamik inuiannik najugarineqartumik taamannak atuineq nunarsuarmioqatigiinnik taaneqartarpoq – nunasiaateqarneq. Allatut taajuiniarsarineq pissutsinik piviusunik kusassaneruvoq, eqqunngittorlu taamaasiornikkut eqqornerulersinneqarnaviangilaq!

Taamaattumik nunatta qanoq annertutigisumik nunarsuarmioqatigiinni naleqarnera paasisariaqalerparput, tunngaviusumillu inatsimmik massakkut sanarfillugu aallartinnikuusatsinnik tunngaveqarluta Naalagaaffinngornissarput suaarutigiumaarparput, namminerlu nunatta inissisimanera iluaqutigilerlugu, pisuussuterpassuilu aamma nammineq iluaqutigilerlugit – inuiattut

partii naleraq

killiffipput “Naalagaaffeqatigiinnerup aqqani, ilungersunaqaaq, Naalagaaffik Kalaallit Nunaat aajunaararsuaq, tassalu annaffissatuarput.

Aajunalu tunngavissarput:

The principle of equal rights and self-determination of peoples

By virtue of the principle of equal rights and self-determination of peoples enshrined in the

Charter of the United Nations

, all peoples have the right freely to determine, without external interference, their political status and to pursue their economic, social and cultural development, and every State has the duty to respect this right in accordance with the provisions of the Charter. (aallaqqaataa kalaallisuunngorlugu: “Inuiaat kikkulluunniit kiffaanngissuseqarlutik pisinnaatitaaffigaat, avataaniit akornusersorneqaratik, namminerisaminnik politikikkut inissisimanertik, anguniarlugulu aningaasaqarnikkut, isumaginninnikkut (inuiaqatigiittut) piorsarsimassutsikkullu ineriartornissaq, tassungalu nunat pinngittoqaratik pisussaaffigaat taanna pisinnaatitaaffik ataqqissallugu, uunga charterimut aalajangersakkat malillugit”)

Every State has the duty to promote, through joint and separate action, realization of the principle of equal rights and self-determination of peoples, in accordance with the provisions of the Charter, and to render assistance to the United Nations in carrying out the responsibilities entrusted to it by the Charter regarding the implementation of the principle, in order:

To promote friendly relations and co-operation among States; and

To bring a speedy end to colonialism, having due regard to the freely expressed will of the peoples concerned; and bearing in mind that subjection of peoples to alien subjugation, domination and exploitation constitutes a violation of the principle, as well as a denial of fundamental human rights, and is contrary to the Charter.

Every State has the duty to promote through joint and separate action universal respect for and observance of human rights and fundamental freedoms in accordance with the Charter.

partii naleraq

The establishment of a sovereign and independent State, the free association or integration with an independent State or the emergence into any other political status freely determined by a people constitute modes of implementing the right of self-determination by that people.

Every State has the duty to refrain from any forcible action which deprives peoples referred to above in the elaboration of the present principle of their right to self-determination and freedom and independence. In their actions against, and resistance to, such forcible action in pursuit of the exercise of their right to self-determination, such peoples are entitled to seek and to receive support in accordance with the purposes and principles of the Charter.

The territory of a colony or other Non-Self-Governing Territory has, under the Charter, a status separate and distinct from the territory of the State administering it; and such separate and distinct status under the Charter shall exist until the people of the colony or Non-Self-Governing Territory have exercised their right of self-determination in accordance with the Charter, and particularly its purposes and principles.

Nothing in the foregoing paragraphs shall be construed as authorizing or encouraging any action which would dismember or impair, totally or in part, the territorial integrity or political unity of sovereign and independent States conducting themselves in compliance with the principle of equal rights and self-determination of peoples as described above and thus possessed of a government representing the whole people belonging to the territory without distinction as to race, creed or colour.

Every State shall refrain from any action aimed at the partial or total disruption of the national unity and territorial integrity of any other State or country.

Qujanaq

Per Rosing-Petersen